

opdat, zelfs indien men verbannen wordt, men niet heengaat dan met krijgsmanseer en behalend, in de nederlaag, een wezenlijke overwinning; nadat men de kwestie waarom het gaat in het volle licht heeft geplaatst, nadat men de massa gewaarschuwd en voorgelicht heeft, nadat men in de gevestigde Kerk groot geworden is en aldus een van die gezamenlijke terugtochten (*retraites collectives*) heeft voorbereid, die, zoals M. de Gasparin zeide, de instellingen en de vlag meenemen.

Men moet in de Kerk blijven, maar om er te strijden. De strijd moet gevoerd worden niet onverstandig en overhaast, maar in een geest van energie en onbuigzaamheid; zonder compromis, zonder ophouden, totdat het doel is bereikt en de Kerk de overwinning heeft behaald, hetzij dat zij zich reorganiseert op haar onbeweeglijken grondslag, hetzij dat ze, zwichtend voor onrecht en overmacht, zich losmaakt van dan leugenachtige vormen, om weer te verschijnen vrij en onafhankelijk met nieuwe levenskracht. Adolphe Monod citeerend, gaat Groen verder: „Van tweeën één: men zal zachtken en onweerstaanbaar een organisatie tot stand brengen, die, geboren uit het leven, zich precies aan de behoeften en den aard van het leven zal aanpassen, of wel, indien het kwaad ongeneeslijk is, men zal zich in de Kerk onmogelijk maken en zich eruit laten drijven; want overwinnend of onverdragelijk — dat is het glorieuze alternatief van het christelijke leven in den boezem der Kerk.”⁶⁾

Vanuit deze opvatting van Groen van Prinsterer is te verstaan zijn oordeel over de Afscheiding van 1834. Groen heeft die steeds afgekeurd. Ze was z.i. ongeoorloofd, ontijdig, overijld, voorbarig, praematuur.⁷⁾ De strijd was toen nog niet gevoerd, de overtuiging niet algemeen gewekt, de concentratie van heel de kerkelijke ellende in een concreet punt niet geschied. De Afscheidenen waren een „afgedwaald gedeelte, eene, indien ik het dus uitdrukken mag, voorbarig en op verkeerd terrein handgemeen geraakte voorhoede der Gereformeerde gezindheid.”⁸⁾

Maar in 1861 en 1868 is naar Groen's overtuiging de toestand anders. Door Zaalberg's gedrag was diepe verantwoordelijkheid gewekt. De onverenigbaarheid van leeraarsambt en leerverguing was evident. Als de Kerkeraad van Den Haag toen verklaard had den lasteraar van den Christus niet op den kansel te zullen toelaten en dat had volgehouden, desnoods tegen alle synodale bevelen in, dan zou iedereen gevoeld hebben: dat is regt. En ware afscheiding dan gekomen: Groen zou ze hebben aanvaard! „De Kerkeraad, dit erken ik gaarne, mag m.i. Dr Zaalberg nimmer weder toelaten als predikant, zelfs niet, al zou van een non possumus ontslag en scheiding het gevolg zijn.”⁹⁾

In die jaren dringt Groen er bij zijn geloofsgenooten sterk op aan zich niet individueel af te scheiden. In zulk een crisistijd zou afscheiding in hooge mate praematuur zijn. Juist de zaalberg'sche kwestie wordt, zodra ze goed gesteld is, „een onwaardebaar steunpunt ter concentratie van het weerstandsvermogen eener, Gode zij dank! nog niet ten eenemale uitgedoofde Kerk.”¹⁰⁾

Al hoopde Groen dus op een gemeenschappelijke actie, een daad der geloovigen toen Christus in de kerk zoo gruwelijk werd gehoord, nooit koesterde hij den waan, dat alle geloovigen zich zouden opmaken tot kerkherstel, zich als één man scharend om Groen en zijn vrienden.

Dr Bronsveld wilde alleen dan, wanneer alle belijders van het Evangelie zich solidair verklaarden, het dilemma stellen: of wij, of de modernen eruit. Dan zou hij den Kerkeraad van 's Gravenhage durven aanmoedigen om een uitzetting van Dr Zaalberg uit te lokken. Dan zou hij een scheiding niet vreezen. Maar die tijd was z.i. nog niet gekomen.

„Nee voorwaar — zoo antwoordt Groen — die tijd is nog niet gekomen. Doch ik voeg er bij: Die tijd zal nimmer komen.

Nooit is er tot kerkherstel, in tijden gelijk wij thans beleven, iets wezenlijks verricht door hen die gewacht hebben totdat al de belijders van het evangelie, als een eenig man zich solidair verklaarden en uitriepen: „Nun mit Gott wir wollen's wagen”.

Kerkherstel is voorbereid of tot stand gekomen, ook door één enkel man, die, in den geest der martelaren, in den geest van een Huss of van een Luther, uit pligbesef, zeide of dacht: „Ik kan niet anders, al zou ik alleen staan; en ook aldus sta ik niet alleen, want de Heer is met mij, en, ook in het bezwijken, overwin ik.”¹¹⁾

In die dagen van groote spanning wijst Groen op Thomas Chalmers, den leider van de scheiding van 1843, waaruit de groote Vrije Schotsche Kerk ontstond. Chalmers bedoelde ook geen af-

scheiding. Bedachtzaam en onversaagd handelend beschouwde hij die als laatste redmiddel. „Hij was voor verbrokkeling beducht; daarom heeft hij aangespoord, niet tot uitwijken, maar tot een strijd, die, door eensgezindheid en samenwerking, ook toen scheiding onvermijdelijk werd, verbrokkeling voorkwam. En waardoor verkreeg men eene zoo treffelijke uitkomst? Omdat, toen de onafhankelijkheid der kerk in geestelijke zaken aangerand werd, het feit, in ééne Gemeente (buiten 's lands nauwelijks bij name bekend) van Staatswege gepleegd als beslissend voor de gansche Kerk, het sein gaf van eendragtig verzet.

Het voorbeeld van dezen even genialen als godvruchtigen leidsman geeft ons Nederlanders tweeërlei les. Niet aan scheiden te denken, eer door een strijd van den echten stempel, eer door eensgezindheid en beleidvol moedbetoon, in de Kerk zelve reeds eene herlevende Kerk, als zelfstandig geheel en rijpe vrucht, gevormd zij. Voorts, even gelijk in Schotland, den strijd zám te trekken op het punt, waar, om de onmiskenbaarheid van het regt, of de zege behaald, of, door ralliement der geestverwanten, zelfs in de nederlaag, een soort van zegepraal bereid wordt.”¹²⁾

We zijn nu aan het eind van onze teekening van Groen's kerkelijke idealen en kerkelijke worsteling.

En onze conclusie kan geen andere zijn dan deze: Groen heeft met steeds groeiende klaarheid van inzicht en al grooter wordende beslistheid gestreden voor een vrije Kerk.

Vrij — d.w.z. volkomen onafhankelijk van den Staat.

Vrij — d.w.z. bevrijd van een met haar wezen strijdige en haar leven verwoestende bestuursorganisatie.

Vrij — d.w.z. volkomen afhankelijk van haar Hoofd en Koning Jezus Christus.

Groen zocht die vrije Kerk voor alles door vrijmaking van de bestaande Kerk of — zoo dat niet mogelijk was — door Afscheiding van het Genootschap.

Op hoogen leeftijd — hij was toen meer dan 72 jaar oud — schreef Groen deze profetische woorden: „Indien de Christenen de Scheiding van Staat en Kerk aanvaarden in christelijk-historischen zin. Indien de Kerk van dikwerf schadelijken band losgemaakt, indien deze zelfstandige Kerk, in het besef van roeping en kracht, den onzijdigen Staat, door evangeliserende pligbetrachting, met eigen levensbeginsel bezielt... dan gaat de vrije Kerk in den vrijen Staat eene heilrijke, eene heerlijke toekomst te gemoet.”¹³⁾

H.

C. V.

12) Bijdrage enz., p. 97.

13) Ned. Ged., V, p. 367/8. Groen van Prinsterer geeft deze woorden als parafrase van enkele uitspraken van Dr Fabri, dien hij met instemming citeert.

Van groot belang voor de kennis van Groen's kerkelijken strijd is ook, dat hij zonder één enkele uitzondering, zoowel in zijn publieke geschriften als in zijn correspondentie altijd met Kuiper's felle kerkelijke actie instemt! Met Kuiper, den man van de vrije kerk! En dat terwijl Groen zeker door vrienden gewezen werd op het „gevaarlijke” van Kuiper's aangeeren.

Van Toorenbergen schreef b.v. aan Groen (22 Oct. 1868): „Kuiper voert een theorie van kerkregering in zijn schild, die onze Gereformeerde Kerk in haar hartader kwetsen”. Zie: A.R. Staatkunde, 1e maand, tijdschrift, 1e kwart, 1932, pag. 97. Door zulke waarschuwingen krijgt de steun, dien Groen aan Kuiper bood, te meer relief.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Rationalisatie en Mechanisatie.

V.

In het vorige artikel werd betoogd, dat o.i. één der consequenties van voortgaande mechanisatie of krachtige opvoering van het arbeidstempo (gepaard gaande met verdere arbeidsverdeling) of toepassing van het ploegenstelsel is.

Een leerzaam voorbeeld in dit verband is de geschiedenis met de kalkzandsteenfabriek „Arnoud” te Hillegom, directeur A. H. Baron van Hardenbroek.

De leiding zag kans loonend te produceeren, wanneer de technische installaties geheel vernieuwd werden. (Een goed voorbeeld van de stelling, dat door mechanisatie de productiekosten sterk verlaagd (kunnen) worden; dat was hier inderdaad het geval). Alvorens echter tot deze aanzienlijke investering (totaal 1.35 miljoen!) over te gaan, wilde zij zekerheid hebben, dat het tweeploegenstelsel ingevoerd mocht worden. Want zonder dezen maatregel zouden de nieuwe installaties niet kunnen renderen. De toenmalige minister van Sociale Zaken, minister Verschuur, gaf de verlangde zekerheid (23 Dec. 1929). (Eigenlijk stimuleerde deze bewindsman zelfs de fabriek tot de invoering van het tweeploegenstelsel. Zij vroeg namelijk eerst (alvorens tot vernieuwing over te gaan) „overuren”, en verkreeg tot antwoord, dat

zij voor een reorganisatie moest zorgen om tot dat stelsel te geraken.)

Minister Romme maakte echter, verleden jaar, die toezegging ongedaan. ZExc. verbood het werken in ploegen. De fabriek trok zich daar echter niets van aan, en ging voort met de gevolgde werkwijze toe te passen. Het gevolg was proces-verbaal wegens overtreding der arbeidswet. De zaak werd eerst voor het kantongerecht, daarna voor de rechtbank te Haarlem behandeld.

Bij die behandeling nu verklaarden alle deskundigen, ook de als getuige opgeroepen ambtenaren van het departement van „Sociale Zaken”, waaronder de directeur-generaal van Arbeid, dat het effect van de vernieuwing der apparatuur zou worden teniet gedaan, wanneer de fabriek slechts met één ploeg mocht werken. Zelfs de Minister had dit, in een schrijven aan den Minister van Justitie, toegestemd. „Nu is er met name één fabriek”, luidt het, — de „Arnoud” te Hillegom, die sinds 1929 zoo geheel op twee ploegen is ingesteld, dat zij bij het werken met één ploeg onmogelijk loonend kan produceeren”. De fabriek zou in dat geval, ondanks haar voortreffelijke installaties, ondanks de toegepaste rationalisatie — neen, tengevolge van deze rationalisatie, die zooveel kapitaal had gekost, met verlies moeten werken, en op den duur haar deuren sluiten.

De rechtbank te Haarlem oordeelde dit feit van zooveel belang, dat zij mede daarom, beklagde ontsloeg van rechtsvervolging. Zij achtte de nadelige gevolgen van de overtreding der wet van geringere beteekenis, dan die der handhaving!

Dit voorbeeld „spreekt” inderdaad „boekdeelen”. Het laat ons overduidelijk zien, dat bepaalde (economisch nuttige) rationalisaties gepaard gaan met de toepassing van maatregelen op het terrein der arbeidsorganisatie, die voor het persoonlijk en het gezinsleven nadeelig zijn, die „ethisch” niet verantwoord kunnen worden.

Al verzacht de leiding de gevolgen zooveel mogelijk (zoals die der hier genoemde fabriek), het kwaad blijft.

In plaatsen, waar slechts weinig arbeiders in ploegen werken, worden de bezwaren dikwijls door de omgeving niet opgemerkt. Waar, zoals in Twentsche steden, een groot gedeelte der arbeidende bevolking in den zeer vroegen morgen moet beginnen, of des avonds laat pas zijn werk beëindigt, kennen velen den nood door zulk een toestand gewekt. En daar kan een ieder ook iets leeren omtrent de gevolgen van het arbeidstempo aan den loopenden band. De verhoogde arbeidsintensiteit wekt spanningen, die het leven geweld aandoen.

Zoowel het ploegenstelsel als de opvoering van het arbeidstempo en het systeem van loon naar prestatie (veel te zachte uitdrukking voor loonberekeningen, die dikwijls toegepast worden) zijn directe consequenties van de mechanisatie in de bedrijven. Kostprijsverlaging is in den regel alleen slechts dan mogelijk, wanneer de machines de werkkraft der arbeiders uitbuiten. Laten we hier geen zachtere woorden gebruiken.

Ook de ondernemers lijden onder dezen toestand. De techniek oefent door haar excessieven groei een zwaren druk op het gansche bedrijfsleven uit. En het meest tragische is, dat in verschillende industrieën dikwijls geen andere redding mogelijk schijnt dan de toepassing der hier genoemde maatregelen. Het gaat dan heusch niet om het behalen van groote winsten.

Met opzet zeggen we hier „schijnt”. Want vergeten we niet, dat, zoo het kapitaal aanwezig is of zich beschikbaar stelt, de mechanisatie met al haar noodzakelijke gevolgen, ook de gemakkelijkste vorm van rationalisatie is.

Kostprijsverlaging? Zeker! Maar zoo eenvoudig is het rekensommetje niet. Want op de debetbladzijde der kostenrekening staan de posten der volksgezondheid. En zooveel andere. Waarom worden die in de beschouwingen dikwijls genegeerd? Niet de invloed op den prijs van één soort goederen (die goedkooper gemaakt en gekocht kunnen worden), noch de directe verlaging, bepalen tenslotte het effect der „rationalisatie”. Ook kan het resultaat daarvan niet in een korten tijd gemeten worden. Daarvoor is een langere periode noodig.

Een der principiële verdedigers der rationalisatie-theorieën: Dr Goijko Grdijic (de naam is goed gedrukt!) schrijft hieromtrent in zijn voortreffelijk boekje: „Rationalisierung, Arbeitslosigkeit, und Arbeitszeitverkürzung”, de volgende merkwaardige woorden:

„Een gunstig uitvallende berekening binnen een bepaalde onderneming kan mogelijk het beste bewijs van de goede kansen voor de richtige uitwerking der rationalisatie in het economische leven zijn, zij mag echter juist daarom geen andere waardeering hebben, dan die er aan gegeven is” (gunstig voor de onderneming), „omdat het aankomt op de levenskracht der gansche samenleving, welke ontwikkeling door de rationalisatie bevorderd moet worden.”

Deze vurige verdediger der compensatietheorieën erkent volmondig, dat de calculaties van één onderneming hem niets zeggen. Het oordeel over de

mitwerking kwestie-probleem lief en

Inderdaad deze schri

Voorals dikwijls en der ge alleen daa veroordee bliken, c omdat de zelf aang teit afnee beteekent.

Men n hier ver keerd. D haar mac „Discipels zeer te la heeft zegen geringen. woordige ben voor oeconomici

Nauwke der mecl noodzake de bases, Vooral een belan doel der in de teg een vervu mensch p

Schepper, maar uitit zucht, van een prod van die b zwakken

En nu bouw”, de cipiëele a ling”, dat een gave tusschen wil”, dat lengde lig ook al zie van natu derne pri daarmede productie weg in g ding, me

En wan tempo; d scherpe l loon en hij ons, worden c de voortge mag dat Dat alles mensch y lingen toe de kwakk vogeltjes waarmee dood”.

Nu is l uitvoorig De hoo volgen va nen, met daad groc spanning heeft tot leven van

De ged dat hij zij heeft, beh Zij eischt zij dwing salie; zij onzer da

Wat is Dat hij edelt, dat plants gec leiden tot

Merken is? Hela; streven, slechts de en bekoni zij bestem zichtbaar.

Want t beteekent van den i het Gods de ontwi persoonlijk natuur.

6) Le parti anti-révolutionnaire et confessionnel, p. 14/15.

7) Zie b.v.: Aan de Herv. Gem., p. 76/7; Het Regt enz., p. 128, 132; Kerkgem. Overleg, p. 96, 100; Ned. Ged. III, 159; V, 292.

8) De maatregelen tegen de Afscheidenen enz., p. 44.

9) Bijdrage enz., p. 52.

10) Bijdrage enz., p. 96.

11) Bijdrage enz., p. 54.

st zorgen om

verleden jaar, erbood het zich daar eelt de gevolde was procesbeidswet. De recht, daarna indeld.

en alle desoepen ambteciële Zaken", n Arbeid, dat apparatuur zou abriek slechts e Minister had r van Justitie, een fabriek", om, die sinds gesteld, dat zij n mogelijk ek zou in dat e installaties, atie — neen, e, die zooveel oeten werken, en.

le dit feit van om, beklagde hte de nadee-wet van gerin-aving!

„boekdeelen". bepaalde (eco-ard gaan met et terrein der oonlijk en het sch" niet ver-

zooveel moge-fabriek), het

arbeiders in dikwijls door ar, zooals in lte der arbeimorgen moet zijn werk beoor zulk een ieder ook iets arbeidstempo ogde arbeidsleven geweld

opvoering van an loon naar ag voor loon- worden) zijn anisatie in de en regel alleen machines de Laten we hier

lezen toestand, even groei een sleven uit. En schillende inding mogelijk noemde maatm het behalen

hijnt". Want al aanwezig is isisatie met al ok de gemak-

is. zoo eenvoudig de debetbladsten der volksaam worden engeerd? Niet t goederen (die innen worden), tenslotte het a het resultaat meten worden. oodig.

der rationali-je (de naam nt in zijn voor- g, Arbeidslosig- de volgende

ning binnen kan mogelijk ansen voor de ie in het oeco- r juist daarom dan die er aan derneming enskracht der wikkeling door worden. nsatiethorieën van één onder-ordeel over de

uitwerking der rationalisatie-maatregelen is geen kwestie van optellen en aftrekken: het probleem waarom het gaat heeft een kwalitatief en niet een kwantitatief karakter".

Inderdaad, en om nog geheel andere redenen dan deze schrijver noemt.

Vooraf ook omdat de tijdelijke levensverruiming dikwijls verkregen is ten koste der levensvreugde en der gezondheid van talrijke arbeiders. En niet alleen daarom zijn dan de genomen maatregelen te veroordeelen, maar ook wijl vroeg of laat zal blijken, dat de totale arbeidskracht vermindert, omdat de bron der kracht, omdat de mensch zelf aangelast is, en dientengevolge de productiviteit afneemt. Hetgeen weer een kostenverhoging beteekent.

Men meene nu niet, dat de techniek als geheel hier veroordeeld wordt. Dat ware principieel verkeerd. De verschillende vormen van rebellie tegen haar macht (we mogen wel weer naar de brochure „Discipelschap in de Fabriek" verwijzen) zijn evenzeer te laken als de eenzijdige verheerlijking. Zij heeft zegen over de menscheid gebracht, en geen geringen. Maar in het stadium van haar tegenwoordige ontwikkeling moeten wij vooral oog hebben voor haar gevaarlijke karaktertrekken. Om oeconomische en om „principiële" redenen.

Nauwkeurige analyse van het oconomisch effect der mechanisatie (en rationalisatie) is evenzeer noodzakelijk als een ontledende beschouwing van de bases, waarop deze stelsels rusten.

Vooraf omdat de ontwikkeling der techniek voor een belangrijk deel beheerscht wordt door het doel der voortbrenging. Die voortbrenging nu, is in de tegenwoordige samenleving lang niet altijd een vervulling van de roeping, die God aan den mensch gegeven heeft, niet een dienen van den Schepper, niet een dankbaar eeren van Zijn gaven, maar uiting van m a c h t s begeerte, van h e e r s c h zucht, van zondige zelfverheffing. In die sfeer groeit een productie-apparaat, dat alle karaktertrekken van die begeerte verraadt. En dat daarom van den zwakken mensch in zijn dienst het uiterste vergt.

En nu schrijft de hoofdredacteur van „De Opbouw", dat „de plicht van den arbeider is de principiële aanvaarding van de technische ontwikkeling", dat „de voortgezette evolutie der techniek een gave Gods is", dat er „geen tegenstelling is tusschen stoffelijke belangen en voldoen aan Gods wil", dat „het stoffelijk belang altijd in het verlengde ligt van gehoorzaamheid aan Gods geboden, ook al ziet de door de zonde verblinde mensch het van nature altijd anders". Hij meent dat de „moderne productiewijze de weg is, die God ons, en daarmede ook den arbeider, als medewerker in het productieproces „wijst", en dat die arbeider „dien weg in gehoorzaamheid aan Gods kennelijke leiding, met gewilligheid behoort te gaan".

En wanneer wij wijzen op het toenemend arbeidstempo; de voortschrijdende arbeidsverdeling, de scherpe en meedoogenlooze controle, het dalend loon en de verlaging der tarieven, dan antwoordt hij ons, dat „wanneer al deze dingen toegepast worden om den zegen Gods, welke gelegen is in de voortgezette evolutie der techniek, weg te nemen, mag dat aan de techniek niet verweten worden". Dat alles komt z.i. voort „uit het misbruik, dat de mensch van die gave maakt". En om deze stellingen toe te lichten neemt hij het voorbeeld van de kwakkelers van Kibroth-Taava: „de onschuldige vogeltjes deden geen kwaad, maar de gulzigheid, waarmee ze werden verslonden, veroorzaakte den dood".

Nu is het niet onze bedoeling al deze stellingen uitvoerig te beschouwen.

De hoofdzaak is o.i., dat wij de schadelijke gevolgen van den groei der techniek ten volle erkennen, met alle waardeering van haar nut, dat inderdaad groot is. Dat wij waarschuwen tegen de overspanning van het technisch handelen, die geleid heeft tot depreciatie der ideële waarden, die het leven van zijn ziel beroofde.

De gedachte, dat de mensch zelf zijn lot bepaalt, dat hij zijn gansche ontwikkeling in eigen handen heeft, beheerscht het geestelijk leven van dezen tijd. Zij eischt de volledige macht over de materie op, zij dwingt dikwijls tot rationalisatie en mechanisatie; zij past geheel in de naturalistische stelsels onzer dagen.

Wat is de taak van den mensch?

Dat hij de natuur in vrijen cultuurarbeid verdeelt, dat hij dus de natuur in de historie een plaats geeft, om alzoo het gansche cultuurproces te leiden tot verheerlijking van Gods naam.

Merken wij, dat hij zich van die roeping bewust is? Helaas neen! Het verabsoluteerde machtsstreven, dat zijn werking overal uitoefent, kent slechts de begeerte om over de natuur te heerschen, en bekommert zich niet om de plaats, waarvoor zij bestemd is. De gevolgen zijn voor ieder duidelijk zichtbaar.

Want de depreciatie der schepping als geheel, beteekent ook een devaluatie van het schepsel, van den mensch. En dit staat toch vast: Nooit kan het Gods wil geweest zijn, dat in het proces van de ontwikkeling der techniek, de menscheit persoonlijkheid neergedrukt wordt tot een slaven-natuur.

Daarom is het zoo gevaarlijk om te spreken, dat de voortgezette evolutie der techniek een „gave Gods" is. De materie en haar krachten zijn gaven Gods; de grondstoffen heeft Hij aan den mensch gegeven om ze te veredelen, en hem daartoe krachten geschonken. Ook de ontwikkeling der menscheit gaat niet buiten Gods wil om. Maar alle werk op aarde is eveneens menschenwerk, door zonde bevestigd, in zonde tot stand gebracht. Hoeden wij ons voor de gedachte (die onophoudelijk uitgesproken wordt, niet het minst in de dictatoriaal geregeerde landen) welke de menscheit prestaties vergoddelijkt. Natuurlijk werpt de schrijver in „De Opbouw" zulke gedachten verre van zich. In zijn stukken komt dat wel uit. Maar juist daarom hadden we van hem een kritischer houding tegen wat we nu maar eenvoudigheidshalve „het productie-systeem" noemen, verwacht.

Zeker verzet is er. Tegen den mensch, die den „zegen Gods" misbruikt. Maar niet tegen het systeem zelf. Dat wordt met de „onschuldige vogeltjes" van Kibroth-Taava vergeleken. En die vergelijking is o.i. fout. Want die vogels zijn door God geschapen en gezonden; de techniek is mede het werk van menschen; daarin heeft zich een bepaalde levensbeschouwing uitgedrukt. De oorzaak der ellende is dus niet alleen het misbruik, maar ook het object, waartoe de mensch in relatie treedt, zelf. Daarover hebben we in deze artikelen serie een enkele opmerking gemaakt.

Bezien wij (tot slot) deze stelling in het volgende artikel nader.

A.

B. t. B.

Dr. A. Kuyper Sr over de bevoegdheid der meerdere vergaderingen.

I.

Zonder mij ook maar eenigszins in de op gang zijnde discussies te willen mengen, moge ik hier enkele uitspraken van Dr. A. Kuyper Sr over de bevoegdheid der meerdere vergaderingen opnemen. Het is zeker noodig ook naar de stem van dezen groote op kerkrechtelijk gebied te luisteren.

Dr. Kuyper heeft een heirleger artikelen over kerkrechtelijke onderwerpen gegeven in zijn „Heraut". Rusteloos was hij, vooral vóór en tijdens de Dolantie, bezig zijn medebroeders te wapenen voor den komenden kerkelijken strijd. En het is een lust om te zien hoe sappig hij ook de meest dorre onderwerpen wist te behandelen. De grondgedachten van het gereformeerde kerkrecht heeft hij er bij zijn medestrijders ingehamerd.

Behalve allerlei incidenteele artikelen schreef hij soms lange series. B.v. over het collegiale stelsel, het kerkelijke ambt, het ambt der geloovigen; over theorieën van kerkzuivering enz. Zelfs werd in de kolommen van „De Heraut" afgedrukt een soort kort begrip van het Gereformeerde Kerkrecht, geschreven door Voetius en vertaald door Dr. Geesink.

Naar twee zijden heeft Dr. Kuyper zijn kerkrechtelijke polemieek gevoerd. Voor alles tegen de bewonderaars van de hiërarchie der „Synodale Genootschapskerk". Aldus noemde Dr. Kuyper later de Hervormde Kerk. Vooral de Irenischen moesten een trommelvuur vorduren. Zij immers waren de vurige verdedigers van het synodale kerkrecht. Zij waren de aanhangers van „de recht ontzenuwende en plichtverzakende krankheid der thans gangbare lijdelijkheidstheorie".

Maar ook streed Dr. Kuyper over kerkrechtelijke grondbeginselen met de leiders der Christelijke Gereformeerde Kerk. Met Doc. H. de Cock, D. K. Wielenga e.a. Z.i. werden in de Chr. Geref. Kerk de kerkrechtelijke lijnen niet zuiver getrokken. De Afgescheidenen hebben t.o. het Genootschap van 1816 een nieuw „Genootschap" gesteld. „En dit nu is o.i. stellig in strijd geweest met de beginselen van het Gereformeerde Kerkrecht... In strijd, omdat men niet de lokale kerk weer in het licht gebracht, maar een nieuw onderdeel van een nieuw kerkgenootschap gesticht heeft. En in strijd niet minder, omdat men alzoo zelf een kerkgeheel in het leven riep, dat veel te veel op de leest van het collegiale stelsel geschoeid was.

Het enkele feit b.v. dat er heden ten dage gescheiden kerken zijn, die niet als zelfstandige kerken, maar alleen als onderdelen van het Christelijke Gereformeerde kerkgenootschap door den Staat erkend zijn, bewijst voldoende dat men zich beweegt in verkeerden koers". (Heraut No. 249; 1 October 1882.)

We willen in dit nummer iets meedeelen van een polemieekje, gevoerd tusschen Dr. Kuyper en den bekenden Ds W. H. Gispén Sr. Heraut contra Bazuin.

De aanleiding was het bekende besluit van de „Opzieners van de Gemeente onzes Heeren Jezu Christi, te Amsterdam", genomen 24 Mei 1883, dat geen predikant „van nu voortaan in Zijne Kerk in den H. Dienst zal worden bevestigd, dan die

zich bereid hebbe verklaard, om bij de aanvaarding zijner bediening ten overstaan van den Kerkeraad de drie Formulieren van Eenigheid... met betuiging van hartelijke instemming, te onderteekenen". (Heraut No. 283, 27 Mei 1883.)

Met dit besluit was Ds Gispén weinig ingenomen. Hij geeft een stevige kritiek erop in „De Bazuin". De Amsterdamsche Kerkeraad handelde „independentistisch". Men leze:

Maar ik heb er 't kerkelijke handboekje nog eens op nagezien en daarin vind ik nergens sprake van onderteekening der Formulieren in den kerkeraad.

In de Synode van Dordt 1574, wordt van die onderteekening gesproken, en deze voorgeschreven als te moeten geschieden voor de Classis.

Art. 14. De Nederlandsche Kerken onder het Kruis vergaderd te Emden 1571, besloten de belijdenis der Nederlandsche Kerken te onderschrijven. Waar en hoe wordt niet gezegd. Art. 2. Zoo ook de Synode van 1578. Ze bepaalt, dat ook de professoren der Theologie de belijdenis zullen onderschrijven, maar niet waar en hoe. Art. 51, 53. Inzake die ook van Middeburg 1581. Art. 37. Deze Synode bepaalde dat predikanten die weigerden, bij kerkeraad of classis in hun dienst zouden geschorst worden. De Synode van 1618, 1619 nam de beide artikelen van hare voorganger letterlijk over. Zij deed echter meer. Zij stelde een formulier op, waarin de betekenis dier onderteekening duidelijk wordt omschreven. De onderteekenaar treedt op als ressorteurende onder de classis. N. N. Hij belooft, zoo hij na dezen eenig ander gevoelen krijgt, dit niet te zullen verbreden zonder het te voren aan kerkeraad, classis en Synode te openbaren.

Kerkeraad, classis en Synode, onze vaderen dachten die steeds bij elkaar als meerdere en mindere vergaderingen van het ene lichaam: de kerk. De eisch tot onderteekening ging steeds van de Synode, nooit van een kerkeraad uit. De vaderen leerden: „t selfde zeggen heeft de classis over den kerkeraad 't welk de particuliere synode heeft over de classe en de generale synode over de particuliere". D. K. O. Art. 36. Dat een kerkeraad meerder of zelfs gelijke macht heeft als eene generale synode, is, als ik mij niet geheel vergis, nooit de leer en de praktijk der vaderen geweest.

Het besluit van den Amsterdamschen kerkeraad draagt, naar mijn bescheiden meening, dan ook meer een Independentistisch en Congregationalistisch dan een gereformeerd karakter".

Tot zoover Ds Gispén.

Men ziet het, het probleem wordt scherp gesteld: Hoe verhoudt zich de macht van een Kerkeraad t.o. die van classes, synodes enz.

En op deze kritiek van Ds Gispén antwoordt Dr. Kuyper het volgende:

„Kenners van het gereformeerde kerkrecht zullen er zich over bedroeven, dat zelfs in „De Bazuin" zulke ongereformeerde denkbeelden over kerkrecht worden aangekweekt.

Alsof een los inzien van een handboekje, een zonder verband met de beginselen citeeren van een paar bepalingen, voor de kennis van dat kerkrecht ook maar iets afdeed!

En erger nog, alsof daar nu waarlijk het wezen van het Congregationalisme in school!

Waarlijk, eenige studie diende toch vooraf te gaan, eer men aldus een besluit critiqueert, genomen door een raad, waarin o.m. een man als Prof. Rutgers, verreweg de fijnste en beste kenner van ons gereformeerde kerkrecht, zitting heeft en het besluit bepleit-te".

Met dit antwoord was Ds Gispén niet tevreden. Hij gaf repliek in „De Bazuin", maar ontvangt dan van Dr. Kuyper in „De Heraut" van 24 Juni 1883 (No. 287) het volgende duidelijke antwoord:

„Met onverstoorebare kalmte en goeden luim heeft de heer Gispén onze bedenking beantwoord.

Hij is wel irenisch, maar gunt u dan ten minste het profijt dier ireniek ook voor u zelve.

Zijn ireniek wortelt niet in reactie tegen de belijdenis, maar in zijn natuur.

Toch ontlaat dit ons niet van de verplichting, om onzen geachten opponent den indruk te ontnemen, als spraken we zonder goeden grond.

Het verschil tusschen de kerkrechtelijke stelsels der independenten en der gereformeerden is metterdaad onjuist door hem opgevat; even onjuist als zijn optreden te Kampen als praeses Synodi was, nadat de Synode waarvan hij praeses was, reeds voorlang was gesloten."

De zaak is namelijk deze: De congregationalisten leeren niet dat elke lokale kerk een zelfstandige uiting en openbaring van de kerke Christi en deswege met macht bekleed is; maar heel anders, dat elke kring van Christenen, al waren het honderd kringen in ééne stad, elk voor zich die zelfstandige openbaring zijn en deswege die autoriteit bezitten.

Zulke kringen noemen ze c o n g r e g a t i o n. Vandaar de naam van congregationalisten.

Het zwaartepunt van hun stelsel ligt dus in de tegenstelling van „church" en congregation; d.i. van lokale kerk of kring van vromen.

De gereformeerden daarentegen waren van geheel ander oordeel, dat in elke plaats slechts ééne uiting of openbaring van de kerke Christi kan bestaan, en

1) Dr. Kuyper zinspeelt hier op het feit, dat bij de inauguratie van de drie nieuwe docenten der Theol. School te Kampen — Bavinck, Lindeboom en Wielenga — op 9 en 10 Jan. 1883, het Moderamen van de Zwolsche Synode van 1882, die genoemde docenten had benoemd, in *qualiteit* aanwezig was. Dit feit had Dr. Kuyper bevestigd als in strijd met het gereformeerde kerkrecht. „Naar gereformeerde kerkrecht houdt een Praeses Synodi op praeses te zijn, zoodra hij het slot-Amen der Synodale vergadering heeft uitgesproken. De Praeses Synodi leeft zolang de vergadering leeft. Geen oogenblik langer." (De Heraut, 266 en 268.)